

Медіація в громадах: сучасний стан розвитку в Україні

Анжеліка Багрова,

*студентка магістерської програми «Медіація та вирішення конфліктів»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: anzhelika590@gmail.com*

Mediation in communities: current state of development in Ukraine

Anzhelika Bahrova,

*Student of the master's program «Mediation and conflict resolution»,
University of Economics and Law «KROK», Kyiv, Ukraine,
e-mail:anzhelika590@gmail.com*

Анотація. Медіація в Україні розвивається протягом понад 30 років, починаючи з часів Незалежності, однак до 2021 року це було не врегульовано на законодавчому рівні. Нарешті, восени 2021 року було офіційно закріплено визначення медіації, її основні принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора, був прийнятий Закон України "Про медіацію". Медіація в Україні відіграє важливу роль, як у профілактиці, так і в розв'язанні конфліктів у громадах, а також у розвитку корпоративної культури публічного управління. Медіація є професіональним посередництвом з питань розв'язання конфліктів, і направлена і на попередження, і на врегулювання. Медіатор є життєво важливим елементом кожної громади, котрий виконуватиме функцію незалежного посередника у конфліктних ситуаціях. Він зможе розпочати процес обговорювання конфліктних чи проблемних ситуацій у межах громади, з цією метою він залучатиме усіх стейкхолдерів до діалогу. В даній статті автором характеризуються основні напрямки розвитку медіації в Україні в умовах повноцінного військового вторгнення та виклики, які з'являються у випадку введення медіаційних методів в процесі взаємодіяння влади й громади. Окремо розкривається роль медіації у сприянні взаєморозумінню між громадськістю та публічним управлінням в громадах.

Annotation. Mediation in Ukraine has been developing for over 30 years, starting from the time of Independence, but until 2021 it was not regulated at the legislative level. Finally, in the autumn of 2021, the definition of mediation, its basic principles and procedure, as well as the status of a mediator were officially enshrined, and the Law of Ukraine "On Mediation" was adopted. Mediation in Ukraine plays an important role in both the prevention and resolution of conflicts in communities, as well as in the development of a corporate culture of public administration. Mediation is a professional mediation for dealing with conflicts, both their prevention and resolution. Therefore, a mediator is needed in every community as an independent mediator in conflicts. A mediator will be able to initiate a discussion of conflict or problematic issues in the community, and for this purpose, individual will engage all stakeholders in dialogue. In this article, the author describes the main directions of

mediation development in Ukraine in the context of a full-fledged military invasion, the challenges that arise when implementing mediation methods in the interaction between the authorities and the community. The role of mediation in promoting mutual understanding between the public and public administration in communities is also highlighted.

Key words: *public, public administration, community, mediation, conflict resolution in communities.*

Постановка проблеми. Розвиток нинішнього соціуму потребує формування нових опцій співпраці й взаємного розуміння, а тому і нових варіантів контактування між громадськістю та публічним управлінням. Тому одним із шляхів досягнення балансу, порозуміння та примирення між органами влади й громадою (конфліктуючих сторін) є якісне впровадження техніки медіації в громадах, формування культури ненасильницької комунікації, формування навичок побудови конструктивного діалогу, який не порушує людську гідність. Медіація є ефективним способом вирішення конфліктних ситуацій між громадськістю та владою. Однак, існують виклики, пов'язані з впровадженням медіації в громадах, а також з розвитком корпоративної культури в публічному управлінні. Це недостатня кількість професійних медіаторів, недостатній рівень поінформованості про можливості цього методу роботи з конфліктами, це низький рівень довіри, що можна про щось домовитись в конструктивний спосіб. Ця проблема потребує дослідження та визначення ефективних шляхів розвитку медіації в контексті сучасних викликів та потреб громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі написання даної праці автор розглянув нормативно-правову базу, яка детермінує правовий базис проведення й реалізації медіації й практики медіаторів у межах України. Крім того, були опрацьовані і наведені деякі окремі дослідження вітчизняних й зарубіжних вчених-правників й аналітиків таких, як Булман Е., Крестовська Н.М., Крутій О.М., Красіловська З.В. та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Всупереч наявній на даний час нормативно-правовій базі, яка детермінує правовий базис проведення й здійснення медіації й практики медіаторів у межах України, реальний стан розвитку медіації в громадах вимагає подальшої популяризації з метою підняття рівня усвідомлення цієї процедури серед громадян, оскільки цей дієвий метод залишається відносно маловідомим у просторі українського суспільства. Даний факт призводить до потреби у подальшому імпульсі в її розвитку, особливо в громадах.

Формулювання основних цілей статті (постановка завдання).

Дослідивши фактичну ситуацію сучасного розвитку медіації в громадах України, запропонувати напрямки її розвитку в контексті сучасних викликів та потреб громад. Розкрити роль медіації у сприянні взаєморозумінню між громадськістю та публічним управлінням в громадах.

Виклад основного матеріалу наукового дослідження.

Диспути й конфліктні ситуації йдуть поруч з людьми ще з давних давен, з моменту появи соціуму загалом, і відбуваються кожен день і нині. До причин подібних ситуацій можна віднести різноманітні обставини.

Велика кількість вчених визначають, що конфлікт є суперечкою або протиріччям між двома або більше сторонами, що виникає через різницю інтересів, потреб, цінностей або поглядів. Конфлікти можуть бути як нормальними, так і небезпечними для соціальної гармонії. У суспільстві конфлікти можуть виникати через різні причини, такі як землекористування, ресурси, інфраструктура, політичні, економічні чи релігійні розбіжності або особисті потреби, інтереси, погляди [1].

Сьогодні в Україні проводиться значна кількість реформ і новацій на місцевому рівні, що провокує в окремих територіальних громадах певний супротив та конфлікти, додається ще й та обставина, що українці живуть в умовах повноцінного військового вторгнення РФ.

Причини конфліктів у територіальних громадах України сьогодні можна умовно поділити на 4 типи:

1 тип. Конфлікти між жителями громади: це суперечки між мешканцями, які можуть бути пов'язані з особистими невдачами, неповагою або нерозділеними цінностями, ситуації, пов'язані з земельними питаннями, будівництвом, сусідськими суперечками тощо. В тому числі, конфлікти з етнічних та релігійних причин: суперечки між відмінними етнічними чи релігійними групами певної територіальної громади, котрі у перспективі призведуть до проявів насильства або ж підвищеної напруги соціального характеру.

2 тип. Конфлікти між жителями територіальної громад, місцевими органами влади та бізнесом: це спірні ситуації між представниками громади й держави чи місцевого самоврядування, приміром, у зв'язку з незгодою з ухваленими рішеннями, відмовою реалізувати якісь розпорядження, з практикою фірм у межах території громади, приміром, у зв'язку з забрудненням довкілля й шкоди екології, порушенням прав власності чи порушення зобов'язань соціального характеру.

3 тип. Конфлікти у межах громади, коли однією зі сторін конфлікту є внутрішньо переміщені особи, ветерани бойових дій, родини ветеранів, загиблих героїв та зниклих безвісти та представники влади на рівні громади: конфліктні ситуації між місцевими жителями, органами влад й переселенцями з приводу несправедливого розподілення гуманітарної допомоги, доступу до певних ресурсів (житло, робочі місця).

4 тип. Конфліктні ситуації між громадами, котрі нещодавно трансформувалися у політичні: вони виникають через культурно-традиційні питання між західними і східними регіонами, через відношення до статусу державної мови, погляди щодо міжнародного геополітичного напрямку розвитку держави, умовах проведення реформи децентралізації та інші.

Звичайно, у випадку зародження конфлікту потрібно знайти варіанти

розв'язання шляхом використання позитивних практик, й одним із шляхів його вирішення є медіація. Медіація - це альтернативна форма вирішення спорів, спосіб проведення переговорів за участі медіатора заради розв'язання конфліктної ситуації чи спору. В цих переговорах медіатор допомагає сторонам конфліктної ситуації (спору) бути в діалозі конструктивного характеру, проте заключне рішення приймається власне сторонами конфлікту (спору).

16.11.2021 року Верховною Радою України було затверджено ЗУ «Про медіацію», в якому офіційно закріплено визначення медіації, її основні принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора. Цей крок свідчить про розвиток демократичних цінностей у нашій державі, про орієнтацію держави на визнання і дотримання прав й інтересів людини, як найбільшої цінності.

На цій новій для України основі, шлях запровадження медіації до системи громадського правління сприятиме зміні взаємодії громадян та органів місцевої влади у бік свободи та культури конфлікту. Адже конфлікт є найбільш поширеною формою взаємодії у громадах.

Медіація в територіальних громадах є засобом інтеграції, об'єднання органів влади і громадян для забезпечення відкритості влади й співучасті громадян в управлінні, налагодження співробітництва на основі інтересів громади, вдосконалення менеджменту, розвитку високої якості публічних послуг.

Розглядаючи медіацію як шлях розв'язання конфліктів у межах територіальних громад, слід визначити, що даний процес є неформальним, за допомогою якого можливо як попередити суперечки, так і допомогти всім учасникам урегулювати конфлікт (спір) без потреби судового розгляду чи втручання місцевих представників влади.

Медіація переважає у порівнянні з другими шляхами розв'язання конфліктних ситуацій:

- процес медіації в громадах приваблює тим, що під час врегулювання конфлікту може бути почути кожен, оскільки залучається велика кількість учасників, дії яких спрямовуються на налагодження взаємин між сторонами утвореного конфлікту, а не знаходження винних й притягнення до відповідальності;
- процедура медіації є конфіденційною, а інформація, яка стала відома під час врегулювання, не має статус публічної, хоча при цьому зберігається прозорість влади;
- медіація для громад є доступнішою процедурою врегулювання спору, оскільки сторони можуть вибрати, чи хочуть вони взяти участь у процесі, це значно швидше за судовий процес, вирішення конфлікту відбувається відразу після переговорів з посередником, що зменшує тривалість конфлікту та витрати на його вирішення. Сторони самостійні в прийнятті рішень щодо врегулювання конфлікту (спору), а відповідно почувуються відповідальними за свої рішення, що створює стійкіші результати. Таким чином, медіація в громадах є доступним та ефективним інструментом для вирішення конфліктів, не навантажуючи сторони фінансово або з погляду часу.
- медіація розвиває навички комунікації всередині громади й мирного вирі-

шення конфліктів у майбутньому, та допомагає сторонам краще зрозуміти свої потреби, побачити та почути іншу сторону.

Отже, цінність медіації для громади виявляється в тому, що вирішення конфліктів у такий спосіб сприяє розвитку громадянського суспільства, місцевих ініціатив, відкритості, прозорості та підзвітності діяльності місцевої влади. Медіація розвиває вміння співпрацювати, нести спільну відповідальність за прийняті рішення, вміння шукати конструктивні підходи. Використовуючи медіацію, як інструмент вирішення конфліктів, громада стає орієнтована на реальні потреби, безпосередньо залучається до планування та оцінки діяльності влади, а також навчається культурі необвинувачення.

У системі публічного управління медіація є ефективним способом вирішення конфліктних ситуацій між громадськістю та владою. Саме цей метод допомагає прояснити всі проблемні питання та знайти рішення, які будуть справедливими для всіх. Однак існують виклики, пов'язані з впровадженням медіації в громадах, а також з розвитком корпоративної культури в публічному управлінні. Це недостатній обсяг професійних посередників, недостатній рівень поінформованості щодо можливостей даного способу взаємодії з конфліктами, це низький рівень взаємної довіри, що можна про щось домовитись в конструктивний спосіб.

На території України гостро стоїть питання низького рівня забезпечення обсягів професійних медіаторів для громад, котрі могли б надавати сервіси медіації достатньо якісного рівня. У тому випадку, якщо це медіація у межах громади, то медіатор повинен мати глибоке розуміння природи групових процесів, функціональних особливостей різноманітних гілок влади й процесів, котрі здійснюються у певній громаді. На думку автора, підготовка корпусу медіаторів професійного характеру у межах громад повинна бути державним обов'язком, оскільки розвиток приватної медіації сприятиме зниженню рівня напруженості у громадах та сприяти вдосконаленню корпоративної культури в публічному управлінні. Важливим етапом на шляху введення інституту медіації в громадах буде формування мережі навчальних центрів, котрі спеціалізуються на підготовці й підвищенні кваліфікаційного рівня кадрів, котрі забезпечуватимуть процес медіації в громадах. Також, автор вважає необхідним розробити професійний стандарт «Медіатор в громадах», який визначить чіткі стандартизовані вимоги для осіб, які обиратимуть цю професію, адже закон України «Про медіацію» не містить такої вимоги, та ввести відомості щодо нього до Реєстру кваліфікацій. Цей реальний крок підвищить довіру до медіації в середині громади та сприятиме інтеграції та об'єднання українського суспільства на новій основі.

За дослідженням Крутій О.М., яке проведено у 2019 році, проблемними чинниками в публічному управлінні є відсутність у більшості працівників місцевих органів влади необхідних знань та якостей для успішного ведення переговорів та дискусій, вирішення імовірних конфліктів. За умов відсутності необхідних знань, вмінь (слухати інших, йти на компроміс тощо) та необхідних

якостей (зокрема, професіоналізму) працівники органів публічного управління не здатні налагоджувати ефективні комунікації з громадськістю. Тому важливим фактором, що сприятиме зміні ситуації є навчання персоналу органів влади медіаційних та фасилітаційно-діалогових компетенцій, отримання знань у сфері психології та конфліктології [2].

Також, одним з викликів для розвитку медіації в громаді є недостатній рівень обізнаності українського суспільства про медіацію в громадах та про можливості цього методу роботи з конфліктами. Яскраво цю ситуацію описано в дослідженні, яке було проведено науковцями Черненко Н. й Ручкіною М. у 2018 році, щодо стану готовності населення до користування послугами медіації. Це пілотне дослідження було проведено за участю публічних службовців, керівників закладів освіти та викладачів. За результатами опитування було з'ясовано, що населення не готове користуватись послугами медіації через відсутність інформації про медіацію, необізнаність про можливості та переваги функцій медіатора під час вирішення конфліктів (спорів). [3] На думку автора, на сьогодні ситуація майже не змінилась. Це можна пояснити тим, що більшість людей впевнена в тому, що за допомогою медіації не можна запобігти конфлікту із суб'єктами публічного управління чи розв'язати його, що надійніше звертатись до компетентних державних органів та суду. Отже, наразі є необхідним доносити до жителів територіальних громад цінності медіації, підвищувати рівень їх правової культури і правової свідомості. Тому, органам місцевої влади, варто здійснювати заходи з інформування громадян на тему медіації заради збільшення розуміння цінності права на медіацію й знаходження результативних механізмів реалізації цього права в громадах.

Важливо зазначити, що медіація грає важливу роль у сприянні взаєморозумінню між громадськістю та публічним управлінням в громадах.

Цінність медіації в громадах полягає в тому, що цей метод вирішення конфліктів (спорів) надає сторонам змогу проговорити проблему, з метою знаходження взаємовигідного розв'язання, завдяки посередництву медіатора, котрий є нейтральною стороною по відношенню до всіх учасників. Як наслідок у мешканців народжується довіра до представників влади, з'являється додатковий індикатор відкритості, котрий відіграє важливу роль у функціонуванні кожної громади.

Таким чином, використання медіації у громадах, як альтернативного дієвого способу вирішення спорів, сприятиме трансформації традиційної культури публічного управління (керованої системи) у партнерські відносини між громадою та місцевою владою.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У даному дослідженні мова йшла про такий напрям розв'язання та запобігання конфліктних ситуацій між суб'єктами публічного управління та громадянським суспільством в громадах, як медіація. Сьогодні серед інших процедур врегулювання конфлікту (спору) в громадах найбільш перспективною автор вважає медіацію. Медіація сприяє покращенню взаємовідносин між представниками територіальної

громади й ОМВ або ж бізнесом, забезпечує стабільну й довгострокову співпрацю. Даний альтернативний дієвий спосіб вирішення спорів, при якому враховуються інтереси громади, є комунікаційним засобом розвитку корпоративної культури публічного управління, джерелом взаємодії і конструктивного діалогу. Популяризація процесу медіації є важливим елементом стратегії розв'язання конфліктів в межах територіальних громад і тому завдяки підвищенню рівня обізнаності українського суспільства про медіацію в громадах, у населення з'явиться впевненість в тому, що за допомогою медіації можна запобігти конфлікту із суб'єктами публічного управління або розв'язати його. На нашу думку, подальші наукові дослідження можна спрямувати на вивчення впливу роботи медіаторів на публічне управління, досвіду впровадження медіації в органах місцевої влади, впливу застосування медіації на створення сприятливого середовища в громадах.

Ключові слова: громадськість, публічне управління, громада, медіація, розв'язання конфліктів у громадах.

Список використаних джерел

1. Bulmahn E. *Cornerstones of a Strategy for Peace building and Conflict Transformation*. Friedrich-Ebert- Stiftung. 2013. 24 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/iez/09848-20140724.pdf> (дата звернення 15.07.2024 р.)
2. Крутий О.М. Медіація як комунікаційний засіб розвитку корпоративної культури публічного управління в умовах глобалізації URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/18992/17275> (дата звернення 15.07.2024 р.)
3. Черненко Н.Н., Ручкіна М.Н. Медіація як засіб урегулювання конфліктів. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2018/5-2018/20.pdf> (дата звернення 13.07.2024 р.)

References

1. Bulmahn E. *Cornerstones of a Strategy for Peacebuilding and Conflict Transformation*. Friedrich-Ebert-Stiftung. 2013. 24 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/iez/09848-20140724.pdf> (accessed on 15.07.2024).
2. Krutiy O.M. *Mediation as a Communication Tool for the Development of Corporate Culture of Public Administration in the Context of Globalization* URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/18992/17275> (accessed on 15.07.2024).
3. Chernenko N.N., Ruchkina M.N. *Mediation as a Means of Conflict Resolution*. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2018/5-2018/20.pdf> (accessed on 13.07.2024).